

Häkimiýetiň legitimasıýasy

Category: Kitapcy, Publisistika, Romanlar

написано kitapcy | 26 января, 2025

Häkimiýetiň legitimasıýasy HÄKIMIÝETIŇ LEGITIMASIÝASY

Amin Maluf Liwanyň graždanlyk urşuna çenli Beýrutda žurnalistlik etdi. Ýaşamaga hiç hili şert galmansoň, 1976-njy ýylda Pariže göçdi.

Romanlary bilen tanalýan Maluf Ýakyn Gündogar halklarynyň yzagalaklygyna, çöküşine degişli ylmy kitaplary-da ýazdy.

2009-njy ýylda «Çamalagy çasan dünýä. Siwilizasiýalarymyzyň soňuna gelinende» (“Çivisi Çıkmış Dünya/ Uygarlıklarımız Tükendiğinde”) kitaby çap edildi.

Kitabynda iki milli lideriň – häkimiýetde 15 ýyl galan Atatürk bilen häkimiýetde 18 ýyl galan Jemal Abdynasyry deňeşdirdi.

Iki liderem Günbatar kolonializmine, imperializme garşy göreşipdi. Eýsem-de bolsa, Atatürk üstünlik gazanyp, araplaryň ikonasy Abdynasyryňky nädip paşmady? Atatürk türkleri birleşdirdi, Abdynasyr nämeden birleşdirip bilmedi?

Amin Maalouf

Çivisi Çıkmış Dünya

Uygarlığımız Tükendiğinde

Çeviren: Orçun Türkay

DENEME

Uzatmaýyn. Amin Maluf türk modelindäki üstünligiň Mustapa Kemalyň harby üstünligidinden gözbaş alýandygyny we halkyň mundan ötri Atatürküň getiren täzeliklerini gepsiz-gürrüňsiz

kabul edendigini nygtady. Şeýle ýazdy:

* * *

«Abdynasyryň eýeren ýoluna baha bermezden öň «watansöýüji legitimasiýany» düşündiresim gelyär. Aýratyn, özem juda aýratyn, hatda belki-de yslam äleminde meňzeşine gabat gelinmedik mysaldan halkyny weýrançylykdan halas etmegi başarypdyr. Şonuň üçinem söweşjeň legitimasiýasyna mynasyp beýle artykmaçlygyň nähili güýçli bolup biljegini we ondan nähili peýdalanyp boljakdygyny görkezen serdardan ugur alyp aýdasym gelyär. Atatürküň gürrüňini edýärim...

Halky-da Atatürkiň yzyna eýeripdir. Onçakly nägile bolmazdan urp-adatlarynyň we dini ynançlarynyň gysylmagyna rugsat beripdir. Nämüçin? Çünki ol halkyny ýañadandan galkyndyrypdyr. Halkyň mertebesini dikelden adam oňa örän köp zady kabul etdirip biler...

Syýasatda diniň özi aýratyn maksat däl, diňe düşünjeleriň biri bolup galýar. Legitimasiýa dini ynanjy iň güýçli bolana däl-de, alyp baryan göreşi halkyňky bilen bir bolana berilýär...

Atatürküň gazanan legitimasiýasy (kanunylygy) onuň ölüminden soňam dowam edipdir. Türkiýe häzirem şonuň adyndan dolandyrylýar. Onyň pikirleri bilen pikiri bir dällerem, oňa belli bir derejede wepalydyklaryny görkezmelidigini duýýar...»

DİKTATÖRLÜK VE DEMOKRASİNİN EKONOMİK KÖKENLERİ

DARON ACEMOĞLU
JAMES A. ROBINSON

Amin Maluf kitabynyň «Sandan çykan legitimasiýalar» bölümünde «legitimasiýalaşdyrma» (kanunlaşdyrma) düşünjesiniň üstünde şeýle durup geçýär.

* * *

Uzyn girişi ýazmagymyň sebäbi, Maluf bilen bir döwürde kitaplary ýazan Daron Ajemogly tezislerinde ösüşiň diňe Günbatar demokratiýasyndaky döwlet edaralary we strukturalary bilen bolmalydygyny öňe sürdi. Onuň pikirine arasynda Atatürki-de zoňtarlyk bilen goşyan awtoritarlygy muňa päsgel berýärmiş! Kimiňki dogry?

Mysallara ýüzleneliň:

Isleýşiňizçe azatlyga iň köp gol ýapyan konstotusion üýtgeşmeleri geçiräýiň, häkimiýetiň halkyň arasynda abraýy (legitimasiýasy) bolmasa, näme etseňem «öli çaga dogran ýaly» bolar!

Iki gyzykly mysal bereýin:

Osmanly döwründen respublikan döwrümize çenli halk harby-goranyş senagatyna elmydama ýardam edip geldi. Halk «pygamber ojagyna» (harby bölümlere) gözünüň göreji ýaly seretdi. A indi bolsa häzirki häkimiýetoň goranmak senagatynyň býužetine gatanç goşmak üçin kredit kartlaryndan her aýda almak islän 63 lirasy halkyň gazaply nägileligine getirdi. Üstesine häkimiýetiň «Ysraýyl üstümize çozjak bolýar» diýen ýaly tasa gelmejek ýalan psihologiki propogandasyna garamazdan!

ULUSLARIN DÜŞÜŞÜ

İnceleme / Araştırma

DARON
ACEMOĞLU

JAMES A.
ROBINSON

Güç, Zenginlik ve Yoksulluğun Kökenleri

Hawa... Gürrüñ gelip ýene hemişeki syýasy legitimasıya gelip direýär.

Sizi üç gezek saýlaw sandygynda ýeñen Ekrem Imamoglyny «akmak»

diýenmiş bahanasy bilen sud arkaly syýasatdan çetleşdirseňiz, halk munuň legitimasiýasyny indär... Çünki hiç bir syýasy häkimiýet zol gara güýje baýrynma haýbaty bilen ömrüni dowam etdirip bilmez...

Jemlär bolsam:

Ajemoglynyň tezisinde «legitimasiýa» düşünjesine kän ýüzlenilmeýär. Owganystana we Yraga «demokratiýa getirýäris» bahanasy bilen çozan ABŞ-nyň legitimasiýa problemasy gözümize dürtülip durka, onuň haýsy döwlet edarasynyň, strukturasyň gazanan üstünliginiň gürrüňini edip bolar?

Esasy gürrüň häkimiýetleriň legitimasiýasydyr. Özem munuň diňe saýlaw sandygy, ses bermek, demokratiýa bilen hiç hili baglanyşygy ýok. Nobel baýragynyň şuna meňzeş çekişmelere, pikir alyşmalaryň döremegine sebäp bolaryny umyt edýärim.

Soner ÝALÇYN.

«SÖZCÜ» gazetini, 17.10.2024 ý. Publisistika